

РАЗОМ НЕЙНЕМ

Щомісячна газета Черкаського обласного благодійного єврейського фонду „Турбота поколінь – Хесед Дорот”

Видається з грудня 2000 року.

Іяр – Сіван 5785 травень 2025

№5(281)

Шавуот – свято дарування Тори

Шавуот – одне з трьох головних свят, які називаються „шалаш regalim” (дослівний переклад: „три рази, коли слід приходити до Храму”). Він відзначається шостого числа місяця Сіван. Саме цього дня сини Ізраїлю отримали від Вс-вишнього Тору та Десять заповідей. Свято дарування Тори є природним продовженням свята Песах, що говорить про вихід синів Ізраїлевих з Єгипту.

Свято Шавуот в діаспорі відзначається протягом двох днів 6 та 7 Сівана (2025 року – 2-3 червня) на честь найбільшої події в історії людства – Синайського Одрокнення. Цього дня в 2448 р. від створення світу (1312 р. до н.е.) Вс-вишній дарував євреям Тору та Десять Заповідей – морально-етичну основу всієї людської цивілізації.

Назва „Шавуот”, яка дана цьому святу в Торі, буквально означає „тижні”. Це пов’язано з тим, що його відзначають після відліку семи тижнів, починаючи з другого дня свята Песах. У Талмуді вживається також назва „Ацерет” („завершальне свято”), що виражає ідею про те, що день дарування Тори нерозривно пов’язаний із днем нашого визволення з рабства.

Свято Шавуот висловлює глибоку ідею про те, що фізичне звільнення від рабства і навіть завоювання політичної свободи не мають особливого значення доти, доки не досягнуто свободи духовної, заснованої на визнанні єдиної влади – влади Вс-вишнього та Його заповідей.

Сидур (молитовник) називає „Шавуот” „часом Дарування Тори нашої”. На питання, чому його не називають „часом прийняття Тори нашої”, мудреці відповідають, що лише Дарування Тори можна відзначати як знаменний момент, що стався колись у минулому, тоді як прийняття Тори – вічний процес, не обмежений ні часом, ні простором.

Шавуот, як і інші наші свята, тісно пов’язаний із Країною Ізраїлю. Це підкреслюється двома іншими його назвами: „Хаг-гакацир” („свято жнив”) та „Йом га бікурим” – „день перших плодів”, бо він збігається з початком жнив пшениці і збиранням плодів, які приносили в Єрусалимський Храм як подячну жертву.

Шавуот, як і всі єврейські свята, розпочинається ввечері попереднього дня після заходу Сонця (2025 року – ввечері 1 червня). Проте, святкування не розпочинають до „виходу зірок”, очікуючи, щоб закінчилися 49 повних діб „днів рахунку Омера” між Песахом та Шавуотом (вручення Тори відбулося рівно через сім тижнів після виходу з Єгипту, тому день цей називається Шавуот – „Свято тижнів”). Але закони, пов’язані зі святом, набувають чинності, звісно ж, із заходу сонця.

Шавуот має статус свята з Тори – Йом Тов. У цей день заборонено все те, що, з погляду законів Суботи, вважається роботою (крім приготування їжі та перенесення вогню).

Коли існував Храм, євреї в Шавуот робили сходження до Єрусалиму і приносили бікурим – перші плоди врожаю. Сьогодні, коли Храм ще не відновлений, і ми не можемо відсвяткувати Шавуот так, як це наказує Тора, головне для нас – це спробувати знову пережити Дарування Тори, відчути його як подію нашого життя.

У першу ніч свята прийнято не спати, а вивчати Тору. Цей звичай зветься „Тикун” – у дослівному перекладі – „виправлення (світу)”. Мудреці Каббали вказують порядок занять на всю ніч свята Шавуот, який включає читання уривків з Письмової Тори, Усної Тори, книги „Зогар”, а також вивчення 613 заповідей. Звичай влаштовувати Тікун заснований на словах із „Зогар”, головної книги Каббали, які вихваляють тих, хто не спить уночі в Шавуот, передчуваючи годину отримання Тори.

У наших батьків існував звичай починати вчити маленьких дітей Торі саме в Шавуот. Рано вранці дітей вели в синагогу. Приносили табличку, де написані літери алфавіту і кілька окремих віршів. Вчитель читав кожну букву, а дитина повторювала за нею. Вчитель клав на табличку трохи меду, а дитина злизувала мед з літер. Пекли спеціальний медовий пиріг, на якому були написані вірші з Тори, і по закінченні уроку дітям давали з’їсти цей торт.

І для дорослих, які раніше не вчили Тору, найкращий спосіб відсвяткувати Шавуот – це приступити до її вивчення.

Увечері з настанням свята влаштовують велику трапезу. Перед нею роблять кидуш (освячення над келихом вина). Вдень також влаштовують святкову трапезу з кидушем. У цей день прийнято їсти молочну їжу – на згадку про те, що коли євреї отримали Тору, закони про кошерне м’ясо та про поділ м’ясного та молочного були важкі та незвичні для них, і наші предки деякий час їли лише молочну їжу. З того часу, віддаючи данину минулому, на Шавуот перед обідом їдять щось молочне і лише потім, в окремому посуді подають м’ясні святкові страви. При цьому слід пам’ятати та дотримуватися законів, що розділяють м’ясний та молочний стіл.

Головна подія свята – це, безумовно, слухання Десяти Заповідей під час читання сувою Тори відразу ж після ранкової молитви Шахарит. Всі присутні при цьому встають, заново переживаючи той побожний трепет, який євреї вперше зазнали біля гори Синай. У цей момент важливим є сам факт присутності та участі в тому, що відбувається. Тому всі євреї – чоловіки, жінки та діти – повинні бути в ці хвилини у синагозі і, як три тисячі років тому, чути слова Десяти Заповідей, незалежно від того, розуміють вони священну мову чи ні. Адже їхні душі здатні сприйняти святість того, що відбувається!

На другий день свята Шавуот після читання Тори, ті, у кого немає когось із батьків, читають поминальну молитву „Ізкор” (навіть якщо цей день випадає на Шабат) за душі померлих родичів і приймають обіцянку зробити пожертву на їхню заслугу.

На свято Шавуот у багатьох громадах традиційно читають Мерігал Рут (Сувій Рут) – книгу Танаха, в якій розповідається про моавітянку Рут, яка приєдналася до єврейського народу і стала прабабусею царя Давида.

Розповідь книги Рут починається з повідомлення про те, що в епоху правління суддів людина з Бейт-Лехема (Віфлеєма) на ім’я Елімелех переселилася зі своєю дружиною Наомі та двома синами в Моав через голод у Землі Ізраїлю. Далі ми дізнаємося, що незабаром помер він сам, а потім померли обидва його сини, Махлон і Кільон, і що після цього його вдова Наомі вирішила повернутися до Бейт-Лехема. Коли вдови двох її синів, Орпа і Рут, пішли за нею, Наомі спробувала вмовити їх не ходити з нею, а залишитись у Моаві. Їй вдалося вмовити Орпу, але Рут, вдова Махлона, сказала своєї свекрухи: „Куди ти підеш – піду і я, і де ти заночуєш, там заночую і я; народ твій – це мій народ, і твій Б-г – мій Б-г”.

Далі в Сувій Рут повідомляє, що Наомі і Рут прибули до Бейт-Лехема на початок жнив. Рут підбирала не зібрані жницями колосся, які, згідно із законом Тори треба залишати для бідних, на полі Боаза, родича Елімелеха. Боаз знав про відданість Рут свекрусі і виявив до неї прихильність і щедрість. З ініціативи Наомі Рут вирушила вночі на гумно, де Боаз вів ячмінь, і попросила його взяти її за дружину. Зазначимо, що, оскільки Боаз був родичем покійного чоловіка Наомі та його синів, окрім одруження на Рут – вдові одного із синів – йому належало також викупити землю, яку Наомі змушена була продати. Боаз вступив у переговори з більш близьким родичем Елімелеха, ніж він сам, і після того, як той відмовився брати Рут за дружину, одружився з нею. У них народився син Овед, який став батьком Ішая – батька царя Давида.

Існує звичай прикрашати будинок і синагогу зеленню, квітами, гілками дерев, що нагадують нам про зелень, що росла навколо гори Синай, коли ми отримали Тору.

Святуючи Шавуот, ми проголошуємо торжество небесного над земним, вічного над тим, що приходить, одухотвореного над суєтним.

За матеріалами сайтів Інтернету.

Добрі руки, що дарують надію

Її кулінарну магію підтримують інші учасники „Денного центру” – разом вони збирають донати, щоби добро працювало далі.

А ще волонтери привозять у лікарню ліки, одяг, посуд, усе необхідне – за запитом підопічних. Бо допомога тут – не формальність. Це тепло, людяність і справжня турбота.

Ми вдячні кожному, хто долучився до проекту „Добрі руки”. Ви – сила, яка змінює світ на краще.

Вікторія Аксьонова, координаторка проекту „Добрі руки”.

День пам’яті українців – Праведників народів світу

У цей день, 14 травня, ми шановуємо людей, які в найтемніші часи історії знаходили в собі світло – ризикуючи власним життям, рятували євреїв під час Голокосту. За даними Yad Vashem, в Україні налічується 2707 Праведників народів світу – це четвертий показник у світі.

Серед них – наша землячка, черкашанка Олександра Максимівна Шулежко. Під час нацистської окупації вона створила в Черкасах дитячий притулок для сиріт. Протягом трьох років ця звичайна українська жінка рятувала від смерті дітей – понад 90 сиріт, серед яких 25 єврейських дітей. І робила це, щодня ризикуючи не лише собою, а й життям двох власних доньок.

Це був подвиг – материнський, людський, тихий, але безмежно великий.

На честь Праведниці на будівлі за адресою вул. Хрещатик, 200, де колись знаходився її притулок, встановлено меморіальну дошку.

14 травня, в день шанування українців, які рятували євреїв під час Другої світової війни, біля цієї дошки ми запалили Свічу пам’яті. Участь у шануванні взяли директор Черкаського обласного єврейського благодійного фонду Євген Степко, заступниця директора Олена Ісаєнко та Таміла Шапіро – авторка книги „Пам’яті славетної землячки” і ініціаторка повернення імені Шулежко до історичної пам’яті Черкас.

А ще, завдяки можливостям програми ЧОБЄФ „Хесед Дорот” „Давай підключимся”, ми змогли провести онлайн-зустріч і розповісти клієнтам фонду про життєвий шлях і подвиг Великої Жінки.

Пам’ятаємо. Вдячні. Вшановуємо.

Таміла Шапіро.

Хібуки – песик, що лікує серце

Початок другої декади травня 2025 року став особливим для єврейської громади Черкас – у стінах Черкаського обласного благодійного єврейського фонду „Хесед Дорот” відбулося більше, ніж просто подія: це був справжній день надії, тепла та турботи. Саме цього дня стартував унікальний проєкт „Хібуки-терапія”, який уже допоміг тисячам дітей у всьому світі, а тепер готовий обійняти й маленьких мешканців Черкас.

Це не просто терапія. Це чарівна зустріч дитини з другом, який розуміє без слів. Хібуки – це м’який іграшковий песик із довгими лапками на липучках, сумними, але добрими очима й великим серцем. Його ім’я з іврит перекладається як „обійми”, і це слово ідеально описує його головну місію – дарувати тепло, підтримку і безпеку дітям, які пережили емоційні або психологічні травми.

Кожна деталь цього песика продумана до найменших дрібниць. Антиалергенна тканина, „живі” очі, м’які вушка, якими можна затулити вуха, коли навколо страшно чи шумно, і навіть кишенька на животик – усе це створено, щоб стати частиною емоційного світу дитини. Він – особистий терапевт, мовчазний друг, на якого можна покластися у найважчі моменти життя. Говорючи про Хібуки-терапію, ми маємо на увазі насамперед психологічну роботу з дитиною з використанням терапевтичного інструменту – іграшкового песика Хібуки.

У Черкаському обласному фонді проєктом „Хібуки-терапія” займається Ірина Олексенко, керівниця відділу „Денний центр” ЧОБЄФ „Хесед Дорот”. Протягом листопада 2024 року вона пройшла навчання на курсі „Хібуки-терапія”. Після його завершення Ірина отримала сертифікат з унікальним номером, внесеним до єдиного реєстру хібуки-терапевтів, які пройшли спеціальну підготовку.

Маючи дві педагогічні освіти, глибокі знання з психології та значний досвід роботи з дітьми, Ірина Олексенко переконана, що нові навички, здобуті під час навчання, разом з іграшкою Хібуки допоможуть малечі подолати тривожність і знайти справжнього друга.

Навчання Ірини стало можливим завдяки сприянню й підтримці Валерії Шинкарьової – кураторки проєкту „Хібуки в освіті”, засновниці мережі приватних освітніх закладів SOVA kid's space у місті Черкаси, голови Об’єднання багатодітних родин „Крила” та радниці міського голови Анатолія Бондаренка з питань освіти.

Першими учасниками проєкту „Хібуки-терпія” у благодійному фонді „Хесед Дорот” стали саме батьки. Під час щирої та насиченої зустрічі вони дізналися про мету, методику й історію створення Хібуки, який народився в Ізраїлі. Автором ідеї став психолог, доктор Шай Хен Галь, який у 2006 році працював із дітьми в таборах біженців під час Другої ліванської війни. З початком війни в Україні ізраїльський психолог Дафна Шарон-Максімов у співпраці з українськими фахівцями створила адаптовану версію методики – проєкт „Хібуки-терапія”. Від 2022 року песик активно працює і в Україні, стаючи вірним другом для багатьох дітей.

Під час інтерактивної частини зустрічі батьки мали змогу зазирнути у світ дитячих переживань і краще зрозуміти, що ховається за фразою „все добре” або мовчанкою. Завдяки вправам, рольовим іграм та знайомству з Хібуки стало очевидно: іноді дитина просто не має слів, щоб описати свої страхи. Але вона завжди може обійняти свого песика.

Дуже важливо: Хібуки – не подарунок і не сімейна іграшка. Це виключно особистий простір дитини. Саме тому песик не купується в магазині – він приходить до дитини через проєкт, і тільки вона вирішує, як з ним поводитися, коли ділитися, а коли – просто мовчки тримати в обіймах.

Багато батьків прийшли просто „послухати”, але вже наприкінці всі без винятку виявили бажання стати учасниками програми. Це – яскравий доказ того, наскільки суспільство потребує емоційної підтримки для дітей. В умовах тривалого стресу та тривожності, спричинених війною, Хібуки стає більше, ніж терапевтичною методикою – він стає місточком між внутрішнім світом дитини й зовнішнім світом дорослих.

А поки батьки відкривали нові горизонти у взаємодії з дитиною, малеча насолоджувалася святковою програмою з сюрпризами та смаколиками. Радість, сміх і тепла атмосфера зробили цей день незабутнім для всіх гостей, які завітали до привітного простору благодійного фонду.

Проект Хібуки лише починає свій шлях у Черкасах, але вже сьогодні він торкнувся сердець багатьох. Попереду – шире партнерство між батьками, дітьми та фахівцями, підтримка у складні моменти й нові відкриття у світі дитячих почуттів.

І що найголовніше – поруч буде Хібуки. Завжди. Бо іноді одна обіймашка здатна сказати більше, ніж тисяча слів.

Євгеній Степко, директор ЧОБЄФ „Хесед Дорот”.

Як подружитися з телефоном у будь-якому віці

Уявіть собі: звичайний смартфон в руках – і ось ви вже оплачуєте комунальні послуги, спілкуєтесь з рідними, замовляєте ліки, дізнаєтесь новини, фотографуєте яскраві моменти життя і навіть надсилаєте листи. Ні, це не фантастика – це реальність, яка стає доступною завдяки навчанню.

Сьогодні смартфон – це більше, ніж просто телефон. Це ваш помічник, порадник, іноді навіть рятівник. Для молоді цифровий світ – як друга шкіра. А от для людей „золотого віку” – це часто нова територія, яку потрібно освоїти. Трохи незрозуміло, трохи страшно, але дуже цікаво!

Саме тому в Черкаському обласному благодійному єврейському фонді „Хесед Дорот” в рамках проекту „Давай підключимось” з’явилась унікальна онлайн-програма „Мобільна майстерність”. Її головна мета – не просто навчити, а подарувати впевненість, показати: ніколи не пізно відкрити для себе щось нове і корисне.

Для кого ця програма? Для тих, хто хоче самостійно оплачувати комуналку; передавати показники лічильників без зайвих клопотів; користуватися додатками, які полегшують життя; і просто не боятися нових технологій, а – навпаки – бути з ними на „ти”.

Це шанс для тих, хто прагне незалежності, не хоче кожного разу просити допомоги в онуків і бажає йти в ногу з часом!

Як це відбувається? Ми почали з головного – з вас. Провели анкетування, дізналися, що саме потрібно, і сформували групи з 12 учасників. Заняття проходили раз на тиждень. Ніякого поспіху, ніяких складних термінів – лише спокійна, уважна робота з досвідченою викладачкою.

І результати – вражаючі! Перша група вже завершила навчання. Учасники впевнено користуються смартфонами. Хтось іще практикується, але головне – ніхто не боїться!

„Я думала, що телефон – це не для мене, а тепер сама все роблю!” – з усмішкою ділиться пані Ольга.

„Враження від занять – лише позитивні! Індивідуальний підхід допомагає краще зрозуміти, як користуватись смартфоном. Дякую!” – написала Жанна Вологодина... самостійно, з телефону, на електронну пошту!

І що далі? Ми не зупиняємось! У планах – ще більше груп, ще більше навчання і ще більше щасливих облич.

Навчання людей похилого віку користуванню смартфоном – це не просто про телефон. Це про повагу до себе, про свободу робити все самостійно і не залежати від інших. Це про можливість бути на зв’язку з близькими, зі світом, з життям.

Ми поруч, щоб зробити цей шлях легким, приємним і надихаючим.

Вікторія Сельова, кураторка проекту „Давай підключимось”.

Свято Лаг ба-Омер – у саяві мудрості, тепла та єдності

16 травня 2025 року приміщення ЧОБЄФ „Хесед Дорот” наповнилося світлом, радістю та атмосферою щирої душевності. Тут, у дружньому колі учасників програми „Клуб” – представників „золотого” віку, відбулося яскраве, зворушливе й надихаюче святкування Лаг ба-Омер – свята духовного піднесення, єдності та надії.

Програма заходу вражала різноманітністю й глибиною. Зігріті теплими бесідами про значення Лаг ба-Омер, учасники занурилися в історичну спадщину цього дня – згадали рабі Шимона бар Йохая та рабі Аківу, мудреців, чії імена сяють крізь віки. Тематичні відео додали фарб до цієї подорожі у часі.

Особливої атмосфери додала прем’єра нової святкової пісні, слова до якої написала Ірина Олексенко. Пісню співали з ентузіазмом у форматі караоке, і зал наповнився щирими голосами та радісними посмішками.

Родзинкою свята стала інтерактивна відеовікторина – справжнє випробування кмітливості й знань, яке захопило всіх без винятку. А святково прикрашена зала, створена з фантазією й любов’ю Ганною Дувінською, перетворила простір на чарівний куточок. Центральним елементом став креативний стенд із символічним багаттям, яке кожен мав змогу доповнити власною «іскоркою добра» – маленьким записом про добрий вчинок. Вогонь добра спалахнув у серцях кожного!

Моментом світлої тиші та глибокої символіки стало запалювання шабатніх свічок – акт, що наповнив зал особливим теплом і духовністю.

Зустріч завершилася традиційним святковим частвуванням, сповненим смаків, ароматів і добрих розмов. Вдячність і захоплення, з якими учасники ділилися своїми враженнями, створили відчуття справжньої єдності та родинності.

Лаг ба-Омер – це нагадування про те, що навіть у найтемніші часи віра, знання й любов до ближнього залишаються незгасимим світлом у наших серцях.

Щиро дякуємо всім, хто долучився до створення цього свята: Ганні Дувінській, Ірині Олексенко, Анні Лісечко, Павлу Тайбішлаку. Окрема подяка організації „Джойнт” за фінансову підтримку, яка зробила можливим проведення цього натхненного заходу.

Діна Стукаленко, старший фахівець програми „Клуб”.

Лорд, медіамагнат та „шпигун” п'яти країн

Життя цієї людини сповнене загадок. Почавши її практично в злиднях, до кінця життєвого шляху він підійшов у статусі мільярдера. І ось що цікаво. На відміну від більшості бізнесменів, він не соромився спілкуватися з представниками вищого керівництва соціалістичних країн, публікував їхні промови та біографії.

За це і за багато іншого його підозрювали у зв’язках із розвідкою, причому не з однією, а одразу з декількома. Однак, як би там не було, цю таємницю він забрав з собою, а підозри так і залишилися непідтвердженими. Йдеться про Роберта Максвелла, „барона преси”, як його називали за те, що він зумів створити величезну медіа-імперію, у сфері якої знаходилося 125 держав.

Справжнє ім’я медіамагнату Хаїм Бен’ямен Хох. На світ він народився 10 червня 1923 року в маленькому селі Солотвино. На той час це була Підкарпатська Русь, яка входила до складу Чехословацької республіки, а нині це Закарпатська область України. Батьками хлопчика були ортодоксальні євреї Мехла Хох та Хана Шломович. Доля майбутнього мільярдера могла б скластися зовсім інакше, якби не один життєвий принцип, вихований у Максвелла з дитинства. Він говорив: якщо тобі на думку спала якась ідея, не кажи їй з ходу „ні”.

Саме цей принцип урятував життя Максвеллу. Після того, як у 1939 році Підкарпатську Русь окупувала Угорщина, 16-річний хлопець втік до Румунії. Звідти через Югославію він зміг переїхати до Франції, де вступив на службу до Іноземного легіону. Доля ж родичів, що залишилися в Солотвино, була передбачуваною: після окупації регіону нацистами вони були відправлені в Освенцім, де і загинули.

Робертів пощастило більше. Спочатку він воював у складі Французького Іноземного легіону, а після розгрому Франції та ви-

ходу її з війни, втік до Англії та пішов добровольцем вже до її армії. До початку висадки союзних військ у Нормандії він був уже сержантом, але після того, як показав себе в боях, отримав офіцерське звання. За відмінну бойову службу 5 березня 1945 року лейтенанта Роберта Максвелла було нагороджено Військовим хрестом.

Проте все розказане поки що лише приказка. Найцікавіше у долі хлопця з далекого Закарпаття розпочалося після закінчення бойових дій. Максвелла перевели до складу інформаційної служби, яка діяла у британському окупаційному секторі Берліна. За діяльність йому довелося вступати в контакти з місцевими видавництвами. Саме ці знайомства зіграли потім головну роль його подальшої роботи.

Але, як виявилось, не лише вони. Існує інформація, що саме в цей період Максвелл почав співпрацювати з британською військовою розвідкою та низкою єврейських воєнізованих формувань, які боролися у Палестині за створення незалежної єврейської держави. 1947 року Максвелл у званні капітана вийшов у відставку, отримавши від армії пристойні відступні: 10 тисяч фунтів плюс безвідсотковий кредит на ту саму суму. Але це, зважаючи на все, було лише легальне прикриття грошей, які йшли йому від зовсім іншого виду діяльності.

1948 року на Близькому Сході вибухнула війна за незалежність Ізраїлю. Значну допомогу новоствореній державі почала надавати Чехословаччина, звідки надходила зброя та військової фахівці. За деякими даними, до цієї військової допомоги виявився причетним не лише радянський лідер Йосиф Сталін, а й колишній підданий Чехословаччини Роберт Максвелл, допомога якого була безоплатною.

Легальна діяльність Максвелла розвивалася у зовсім іншому напрямі. Після виходу у відставку він почав постачати до Англії друковану продукцію німецького видавництва Springer. 1948 року, поєднавшись із бізнесменом Паулем Росбаудом, організував вже власне видавництво „Пергамон прес”. Поступово авторитет Максвелла настільки зріс, що в 1964 році він пройшов до парламенту Великобританії за партійним списком Лейбористської партії.

Законодавцем він пропрацював відносно недовго, до 1970 року, але набагато цікавішою стала його видавнича робота. З 1949 року Максвелл почав співпрацювати з радянським видавництвом „Міжнародна книга”. До речі, побічно це підтверджує

факт взаємодії з радянськими спеціальними структурами, які допомагали Ізраїлю у війні 1948-1949 років. Через кілька десятиліть на видавничих потужностях Максвелла почали видаватися тексти виступів та книги видатних радянських керівників, у тому числі й представників країн соціалістичного табору з Болгарії, Румунії, Польщі, Східної Німеччини.

За цю діяльність злі язики звинувачували Максвелла у роботі на радянські спецслужби, щоправда, жодних доказів навести не могли. А видавничий дім Максвелла з 1979 розвинув особливо активну діяльність на східному напрямку. Йому виявилось мало друкувати лише вибрані промови радянських керівників, тому було вирішено налагодити у Західній Європі випуск найвідоміших радянських газет „Правда” та „Московські новини”. Але це було ще не все. Він із задоволенням зустрічався особисто з людьми з вищого управлінського кола Радянського Союзу Леонідом Брежнєвим, Михайлом Горбачовим, провідними міністрами.

Задля справедливості, треба сказати, що діяльність Максвелла в радянському напрямку була лише частиною, причому дуже незначною, від усього обсягу його роботи. Він не цурався зустрічей із лідерами інших держав: Сполучених Штатів Америки, Китайською Народною Республікою, Франції тощо. Та й основа його міжнародного бізнесу була поза Радянського Союзу. Там, де це було можливо, він купував різні видання та видавництва, радіостанції та телекомпанії. До кінця свого життя колишній хлопець із закарпатського села володів величезною медіа-імперією, яка поширилася на 125 країн світу.

До речі, звинувачення Максвелла в роботі на іноземні спецслужби нікуди не поділися. Просто до радянських та ізраїльських варіантів додалися ще американські та деякі інші. І навіть смерть самого бізнесмена 1991 року всі сумніви не розвіяла. Навпаки, його загибель 5 листопада 1991 року в Атлантичному океані поблизу острова Гран-Канарія під час банальної морської прогулянки на яхті була представлена як помста однієї зі спецслужб. Щоправда, ніхто так і не спромігся уточнити, яка саме.

Потім були скандали та розгляди за приводу фінансової діяльності медіа-імперії Максвелла, тож дітям бізнесмена довелося відповідати за махінації свого батька. Однак у пам’яті людей Роберт Максвелл так і залишився видатним бізнесменом, який зумів зосередити у своїх руках величезну кількість ЗМІ, та ще й примудрявся працювати відразу на кілька розвідок.

Марина Слівіна.

Куди поділися десять колін Ізраїлю?

Це питання є однією з найбільших загадок єврейської історії. І не тільки через те, що ми не знаємо, куди було вигнано десять втрачених колін, але й тому, що в самій Традиції, щоб простежити їхню долю, потрібна велика ерудиція, оскільки інформація розкидана та суперечлива.

Отже, спробуємо навести порядок. У книзі Млахім (Царів; II 17, 6) повідомляється, що за порушення всіх основних законів Тори і систематичну зневагу застереженнями пророків Вс-вишній покарав народ Ізраїльського Царства. І десять колін, що населяли це Царство, були захоплені царем Ассирійським:

(1) У дванадцятій рік царювання Ахаза, царя юдейського, став царем над Ізраїлем Ошея, син Еїли, і (царював) у Шомероні дев’ять років, (2) і робив він те, що було злом в очах Господніх, але не так, як царі Ізраїльські, які були до нього. (3) І виступив проти нього Шалманесер, цар Ашшурський, і став Ошея рабом його, і давав йому данину. (4) І знайшов цар Ашшурський в Ошеї зраду, бо той послав послів до Соу, царя єгипетського, і не приніс щорічної данини царю Ашшурському; і затримав його цар Ашшурський, і заточив його до в’язничного дому. (5) І пішов цар Ашшурський по всієї країні, і піднявся до Шомерону, і тримав в облозі його три роки. (6) У дев’ятий рік (від початку царювання) Ошеї цар Ашшурський взяв Шомерон; і вигнав він Ізраї-

льтян до Ашшуру, і поселив їх у Халасі, і в Хаворі, при річці Гозан, і в містах Мадайських.

Давайте уявімо масштаби цієї катастрофи - 5/6 всього єврейського народу були вигнані і розчинилися в котлі історії! Навіть під час Голокосту було знищено третину нашого народу, тут же ми говоримо про 5/6!!!

Про подальшу долю цих євреїв є суперечка у трактаті Сангедрін. Мішна (110 б) наводить слова рабі Аківи: «Десять колін у майбутньому не повернуться. Як сказано в главі Ніцавим (Дварим 29, 27): „І кинув Він їх на землю іншу, як цього дня”. Як день іде і не повертається, так вони пішли і не повернуться». Думка ж рабі Еліезера така: «Як за добу темрява змінюється світлом, так і десять колін: покриті мороком, але в майбутньому будуть освітлені». Талмуд наводить також слова рабі Аківи про те, що десять колін не мають частки в майбутньому світі. Йому заперечує рабі Шимон: це тільки якщо вони залишаються на такому ж низькому духовному рівні, як в момент вигнання. Якщо ж вони виправлять свої вчинки, вони матимуть частку в майбутньому світі. Рабі Єгуда а-Насі наводить слова пророка Йешаяу (27, 13) про те, що „прийдуть зниклі в землі Ашшурський”. Звідси рабі Єгуда а-Насі робить висновок, що вони удостояться частки у майбутньому світі.

Раші цитує також висловлювання з трактату Мегіла (14 б) про те, що пророк Ірміягу вже повернув принаймні частину представників цих колін. Про тих, хто не повернувся, в трактаті Свамот (17а) сказано, що вони не залишили єврейського потомства.

Єрусалимський Талмуд каже, що вони перебувають за річкою Самбатйон, через яку неможливо переправитися в будні дні через бурхливу течію та каміння, яке вона викидає. У Суботу річка заспокоюється, але переправитися нею, не порушивши Суботи неможливо. Це повідомлення Єрусалимського Талмуда підтверджував єврейський мандрівник, який присягнув, що його слова – істина, перед судом рабі Йоеля Равкаша, автора книги „Байт Хадаш”. Сучасна географія не знає місцезнаходження такої річки на Землі, тим паче, що після вигнання десять колін розселися, орієнтовно, біля Індії, Афганістану, Пакистану. Існує версія про те, що у пуштунів, які не укладають шлюбів ні з ким, крім представників свого племені, існують подібні до назв колін Ізраїлю прізвища, вони роблять синам обрізання на восьмий день і, мабуть, є нащадками десяти колін. Цю версію дуже складно прийняти, тому що на території Афганістану та Пакистану, де компактно проживають пуштуні, були єврейські громади, і їхні

керівники не підтверджують, що пуштуні були пов’язані з єврейським народом.

Легенди та перекази свідчать, що у десяти колін була потужна єврейська держава за річкою Самбатйон. І це дивно, бо ми не знаходимо цього підтвердження в історичних джерелах. Так чи інакше, швидше за все, судячи з вищенаведених джерел, десять колін повернуться, але зараз важко припустити, як саме це станеться.

В принципі, в час, коли прийде Машиах можливо багато сюрпризів, оскільки можуть повернутися нащадки і іспанських марранів, і хрещених кантоністів, і євреїв Кавказу, які прийняли іслам. Рамбам пише, що коли прийде Машиах, до нього збереться ВЕСЬ ЄВРЕЙСЬКИЙ НАРОД, і він буде повідомляти всім їх походження. Можна припустити, що це стосується й представників десяти колін. Поживемо – побачимо! Бажаємо всім дожити до того часу!

Мендель Агранович.

Двоє та праведне село

Лютневого ранку 1945 р. заїгн голландських есесівців помітив іноземця, який бродив фермою в одному з віддалених сіл. Нацисти підійшли до власника ферми, Ян ван дер Хелма, і застрелили його, коли той спробував втекти. Вони виявили на фермі п'ятьох євреїв, що ховалися від переслідування, і до смерті побили одного з них, на очах дружини, двох синів і племінника. Чотирьох відправили до концентраційного табору, але їм пощастило пережити Голокост.

Вбивство ван дер Хелма, батька двох дітей, стало шоком для сільської громади Нюланде. Але рейд міг обернутися для села ще жакливішими наслідками. Нацисти навіть не підозрювали, що ферма ван дер Хелма була лише вершиною айсберга – унікальної колективної операції з порятунку людей. Майже всі 700 жителів Нюланде були залучені до укриття та порятунку євреїв, а також бійців опору та дезертирів з німецької армії.

Нюланде розташоване на північному сході Нідерландів, далеко від великих міст. У 1940 р. тут було близько 150 фермерських господарств, які існували досить окремо. І це було ідеальним місцем для укриття євреїв, які шукали порятунку. Господарі однієї ферми часто не знали, що відбувається на іншій. Так, один єврейський хлопчик, однокласник Ганни Франк, рік ховався на фермі, не підозрюючи, що його дядько, тітка і два двоюрідні брати ховалися всього за кілька кілометрів. Все це полегшувало укриття євреїв від німців, які патрулювали регіон, і голландської поліції.

Біля витоків рятівної мережі стояв місцевий фермер та муніципальний радник Йоганнес Пост. З початком війни він одразу включився до роботи Опору. Познайомившись з одним з євреїв, що втікли, Йоганнес разом з братом став їздити по всій території Нідерландів, через осередки Опору відшукував євреїв, привозив їх у Нюланде і розподіляв по місцевих жителях, роз'яснюючи їм, в яку ситуацію потрапили їхні співвітчизники. Моральні та релігійні аргументи були чарівними для голландських реформатів. Жителі христіного села, 117 сімей, домовилися, що кожна сім'я сховає хоча б одного єврея.

Знаходити та доставляти євреїв йому допомагали двоє єврейських активістів Опору – Макс Леонс, відомий у підпіллі під прізвиськом „Ніко“, та Селіна Кайпер, – які роз'їжджали країною з фальшивими документами. Причому для Ніко місія була надзвичайно небезпечна, бо він мав класичну єврейську зовнішність. Але він вижив.

Пост залучив до роботи місцевого садівника Арнольда Дауеса, на якого лягли основні функції організації укриттів у селі. Син кальвіністського пастора Дауес був людиною складною і частково ексцентричною. У 1930-х він бродяжничав в Америці, але до початку війни повернувся до Нідерландів. Під час війни він вів щоденник,

згодом опублікований під назвою „Таємний щоденник Арнольда Дауеса“ і є одним із небагатьох щоденників рятівників-праведників. У щоденнику в закодованому вигляді були відомості про євреїв, що вкривалися – імена, місця їх укриттів і т.д. Але там і багато роздумів Дауеса. Щоденник винятково цікавий, треба сказати: амстердамський Інститут документації прирівняв його по значущості до щоденника Ганни Франк. Хоча Дауес для безпеки частину щоденника закопував у банках у землю, він трохи порушував розроблені ним суворі правила безпеки для євреїв і жителів села, у яких вони ховалися. Порушення таких правил могло призвести не лише до загибелі євреїв, а й до сумної долі села. Так, Дауес розлютився, дізнавшись, що деякі євреї відправили листи на ідиш своїм родичам в Амстердам, що могло привернути увагу нацистів, які стежили за поштою. Є розповідь про те, що одна з єврейських жінок із порушеною психикою вперто збиралася пройти головною вулицею села, що порушувало заходи безпеки. Дауес всерйоз розглядав можливість її вбивства, але чим справа закінчилася, невідомо.

Обов'язком Дауеса було зустрічати євреїв, розміщувати їх, забезпечувати їжею, грошима та фальшивими документами, ліками. У лісі було викопано схрони, де євреї могли ховатися у разі небезпеки. Про діяльність Дауеса стало відомо, його розшукували нацисти, і йому довелося змінити зовнішність. Проте, у січні 1945 р. він був заарештований нацистами, але бійці Опору здійснили наліт на в'язницю та звільнили його.

Йоганнес Пост продовжував привозити євреїв, паралельно роблячи з бійцями Опору нальоти на нацистські реєстраційні бюро, знищуючи списки солдатів колишньої голландської армії, яких відправляли на роботи до Німеччини, захоплюючи продовольчі картки та товари. За ним почалося полювання, він переховувався, але в липні 1943 був заарештований разом із Селіною Кайпер. Селіну відправили до Освенцима, де вона була майже відразу вбита. Посту організував втечу місцевий офіцер поліції. Тепер дітей самого Поста довелося перевозити з місця на місце через побоювання за них. Він продовжував нальоти на поліцейські дільниці до червня 1944 р. Пост фактично очолював Опір західних Нідерландів.

23 червня партизани мали здійснити наліт на амстердамську в'язницю, де утримувалися заарештовані соратники, у т.ч. один із братів Йоганнеса. Їх видав есесівець, який мав допомогти. Тринадцять осіб, включаючи Поста, було схоплено та розстріляно, після чого поховано у спільній могилі. Після війни його тіло перепоховали на цвинтарі для визначних громадян.

Дауес пережив війну, одружився на одній із врятованих єврейок, якийсь час жив в Ізраїлі, потім повернувся до Нідерландів, помер у

1999 році.

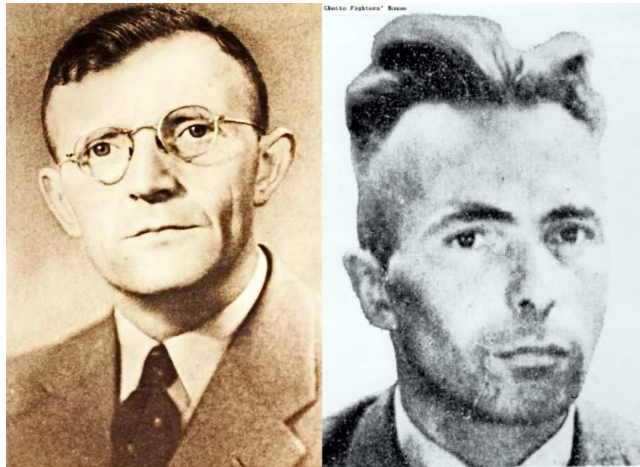
У 1965 р. Йоганнес Пост був визнаний Праведником народів світу.

У 1983 р. Праведником народів світу було визнано Арнольда Дауеса. На його честь посадили в Яд Вашемі дерево, але він поклявся спалити дерево, якщо все село не буде визнане праведним. Бо жодна із 117 сімей села не видала жодного єврея. У результаті село було визнано колективним Праведником, плюс 202 окремих мешканців села та околиць. Таких випадків лише два в історії.

Проте довгий час про це село нічого не знали, історія Нюланде залишилася майже невідомим навіть у Нідерландах – частково через небажання її мешканців виставляти себе напоказ. Національний музей Голокосту в Нідерландах не організував жодної виставки про героїчне село, Музей Опору Нідерландів на своєму сайті приділив операції порятунку всього вісім слів, у низці авторитетних енциклопедій Голокосту про село не тільки немає окремих статей – воно просто не згадується. Лише 2018 р. стараннями місцевих ентузіастів у селі було відкрито музей, який розповідає про події більш ніж 70-річної давнини.

У рідкісному інтерв'ю 1985 р. Дауес сказав: „Я все це робив, тому що не міг інакше“.

Юрій Табак.

На фото: Йоганнес Пост, остання його фотографія, червень 1944 р.; Арнольд Дауес, фото з плакату, на якому його було оголошено німцями в розшук, від 21 травня 1942 р.

Єврейське золото Другої світової

У роки Другої світової війни до банків цієї країни потоком ринули кошти з Німеччини. Це були як гроші в різній валюті, так і коштовності у вигляді благородних металів та каміння. Банкірів зовсім не хвилювало походження всіх цих багатств, а імена клієнтів, що раптом розбагатіли, надійно зберігала презумпція таємниці фінансових вкладів. Банкіри від цього виграли навіть подвійно. Адже після завершення військових дій багато внесків виявилися незатребуваними: їх власники або загинули, або побоюлися заявити про своє право на фінанси, часто отримані непристойними способами. Йдеться про Швейцарію та її знамениті банківські установи.

Вважається, що під час Другої світової Швейцарська конфедерація знаходилася в стані збройного нейтралітету до всіх противорічних сторін конфлікту. Насправді, бачачи, як швидко падають до ніг німецьких військ набагато сильніші держави, швейцарському керівництву доводилося лавірувати, щоб зберегти свою країну в недоторканності. Адже небезпека виходила як від гітлерівських військ, так і від їх противників. Обидві сторони готові були будь-якої миті і під будь-яким приво-

дом почати бомбардувати цю альпійську державу.

У своїх спробах догодити всім, Швейцарія свідомо пішла на багато угод сумнівного характеру. Вже після війни з'ясувалося, що через її територію проходили ешелони з італійськими та німецькими військовими вантажниками, ешелони з військовополоненими. Ряд компаній країни були пайовиками німецьких підприємств, на яких активно використовувалася праця, полонених. Наприкінці війни на території Швейцарської конфедерації ринув потік людей, які бажали отримати тут політичний притулок, причому те, що багато хто з них брали участь у геноциді інших народів, військових злочинах, не ставало причиною відмови в цих проханнях.

Однак основні претензії союзники висунули банківській сфері цієї країни. Підраховано, що за роки війни фашисти вклали у швейцарські банки активи, сума яких могла досягати 4 млрд. доларів США, що у цінах 1940-х років становила просто неймовірну кількість грошей. Німеччина також на-

бувала у Швейцарії повноцінного золота. Сума цих угод перевищила 60 мільйонів доларів. Нацисти отримували з країни автомобілі, зброю, навіть франки – єдину для них тверду валюту.

Але найбільше неприємностей швейцарським банкірам завдало так зване єврейське золото. Це були й вклади самих євреїв, які пізніше загинули в нацистських концтаборах, і відібране у них майно, часто здобуте з мертвих тіл ув'язнених. Згодом окремі дослідники стверджували, що фортеця швейцарського франка багато в чому ґрунтується на зубному єврейському золоті. Однак швейцарські банкіри, звісно, не бажали нікому нічого повертати. Вони навіть не розголошували інформацію про ці вклади, посилаючись на банківську таємницю.

Однак союзники, які відчайдушно потребували грошей після завершення бойових дій, прийняли рішення конфіскувати власність і всі німецькі активи, які перебували за межами Німеччини. Це стосувалося і швейцарських банківських вкладів. Банкіри спочатку зустріли таке рішення у багнети, проте загроза всесвітнього бойкоту їхніх закладів

змусила фінансистів відступити. І державі довелося ліквідувати всі активи німців часів фашизму, розділивши їх між собою та союзниками. Довелося викласти кругленьку суму 250 мільйонів швейцарських франків на відновлення європейських країн.

Але це була лише спроба недорого відкупитись. Реально основні активи, які осіли у Швейцарії після Голокосту, залишилися лежати у банках. Незважаючи на те, що Всесвітній єврейський конгрес висловив вимогу повернути ці кошти, країна зберігала з цього приводу мовчанья. Згодом банкіри визнали існування цих рахунків, однак у разі зменшили їхні розміри. Тільки втручання Сполучених Штатів дозволило з'ясувати, які гроші зберігаються в сейфах швейцарських банків. Після цього держава прийняла рішення започаткувати 7-мільярдний Гуманітарний фонд, кошти якого йшли б для надання допомоги людям, які постраждали від Голокосту. Однак його створення зумовлювалося застереженнями, що скорочували до мінімального рівня можливість отримання компенсацій.

Едуард Блокчейн.

Бродвей – єврейська спадщина

Бродвей є тією заповідною мрією для безлічі акторів Нового Світу. Це місце зосередження одних із найпопулярніших світових театрів. Ця вулиця, що налічує близько 370 років свого існування, простяглася майже на 25 кілометрів через Манхеттен. А бродвейські театри виявились яскравими прикладами того, як місце знаходження стає справжнім символом якості.

Спочатку Бродвей був стежкою, що звивалася серед болот і скель острова Манхеттен. Після прибуття голландських поселенців стежка невдовзі перетворилася на головну дорогу острова від Нового Амстердама до південного берега. Голландський дослідник і бізнесмен Девід де Вріз першим згадав про цю дорогу в своєму судовому журналі в 1642 році.

Бродвейські театри виявились яскравими прикладами того, як місце знаходження стає справжнім символом якості. І це незважаючи на те, що нині на знамениту вулицю виходять лише три з 39 існуючих театральних закладів.

У бродвейських театрах, створених на комерційній основі, дохід труп знаходився у прямій залежності від кількості глядачів. Як правило, антрепренерами знімалися великі приміщення, де й ставили вистави. Нині лише дуже багаті люди, які мають фінансові можливості викласти круглу суму за оренду, декорації, роботу акторів, режисерів,кладають свої кошти у бродвейські постановки. Таких людей часто називають „янг-лами Бродвея“. Театри не мають постійних акторських колективів. На кожну виставу наймають нових артистів. З цим пов'язано те, що кількість театрів на Бродвеї є непостійною. Приміром, у 1983 році на знаменитій вулиці вибухнула криза і 15 театрів просто закрилися. Щоправда, через деякий час почали відкриватися нові заклади, і їхня кількість досягла 50. Постановки на Бродвеї вважаються ризикованою справою. Вони вигідні лише за повних залах. Нерідко спектаклі йдуть лише тиждень, але є й ті, які не сходять зі сцени роками.

Мистецтвознавчі дослідження, про що свідчить фільм М. Кантора „Бродвейські музикали: єврейська спадщина“ показали чималий вплив єврейської культури на американську. Зокрема, ту роль, яку відіграли композитори та поети єврейського походження у процесі створення „лісенної культури“ Сполучених Штатів.

Масштаб єврейського впливу на культуру США воістину величезний. Достатньо згадати легендарні музикли, які перебувають на слуху у численних шанувальників, такі як „Вестсайдська історія“, „Моя прекрасна леді“ були створені євреями.

Що стосується власне музикли як жанру мистецтва, що з'явився у 1920-ті з оперети та мюзкомедії, то право його народження належить Бродвею. Музикли мають переваги перед звичайними виставами завдяки своїй видовищності та більшій барвистості. Актори, які беруть участь у ньому, повинні вміти і співати, і танцювати.

Серед композиторів, які працювали в даному жанрі, багато євреїв.

Ірвінг Берлін, уроджений Ізраїль Ісідор Бейлін, народився 1888 року в Російській імперії на території нинішньої Білорусі в багатодітному єврейському сімействі. Не маючи музичної освіти, створив близько сотні пісень, серед яких і неофіційний гімн Сполучених Штатів „Боже, благослови Америку“. Вже за доби звукового кіно прославився як автор музики до 19 бродвейських музиклів.

Айра (Ізраель) та Джорж (Джейкоб) Гершвіни – рідні брати, які народилися в Нью-Йорку в родині Мойші та Рози Гершовіц. Перший став поетом-піснярем, другий – композитором. Дебютом братів став бродвейський музикл „Lady, Be Good!“, який отримав велике визнання. У співавторстві вони написали тексти та музику до багатьох популярних постановок, найвідомішою з яких вважається „Поргі та Бес“.

Джером Давид Керн народився 1885 року в єврейській родині, яка емігрувала до США з Німеччини. З дитинства виявляв здібності до музики. Під керівництвом матері, піаністки та вчителя, навчився грати на фортепіано та органі. Навчався у музичному коледжі Нью-Йорка, а потім у Європі. Створив популярні пісні, музику до десятків музиклів, найвідомішим з яких став „Плаваючий театр“, поставлений на Бродвеї у 1927 році.

Курт Вайль, який народився 1900 року в родині головного кантора синагоги німецького міста Дессау, став згодом відомим композитором. В американський період свого життя він створив 10 музиклів, деякі з яких („Вулична сцена“, „Втрачений

у зірках“ та ін.) стали популярними бродвейськими постановками.

Фредерік Лоу, уроджений Фріц Льове, народився 1901 року в Берліні в єврейській родині. Його батько був артистом оперети, тому не дивно, що хлопчик із дитинства долучився до музики. У п'ятирічному віці він грав на піаніно, у сім – писав музику, у тринадцять – соло в оркестрі Берлінської філармонії, а в п'ятнадцять написав пісню „Катріна“, що отримала величезну популярність. Американський період творчості славний насамперед музиклом „Моя прекрасна леді“, який протягом семи років йшов на сценах бродвейських театрів. Всесвітню популярність ця постановка набула завдяки її екранізації, в якій головну роль виконувала Одрі Хепберн.

Річард Чарльз Роджерс народився 1902 року в заможній єврейській родині. З шестирічного віку грав на фортепіано, вищу освіту здобув у Колумбійському університеті. У співавторстві з поетом Лоренцом Хартум у 1920 – 1930-ті роки створював музикли, що ставилися на Бродвеї. У 1940 – 1950-ті творчим партнером композитора став поет-пісняр Оскар Хаммерстайн II. Авторський тандем Роджерс та Хаммерстайн спеціалізувався в жанрі музикли. „Оклахома!“, „Карусель“, „Звуки музики“ та інші постановки стали найбільш успішними в історії музичних театрів Бродвею. До речі, Оскар Хаммерстайн II по лінії батька теж мав єврейське коріння.

Леонард Бернстайн – уродженець єврейської родини Самуїла Йосифа та Дженні Бернстайн, які приїхали до Америки з Рівного (Україна). На вимогу бабусі хлопчика назвали Луї, проте для батьків він завжди був Леонардом, а для друзів Ленні. Музикою захоплювався змалку. Здобув пристойну музичну освіту. Відомий як диригент, піаніст, композитор, який прославився як автор опер, балетів, симфоній, музиклів. Найвідоміший з останніх – „Вестсайдська історія“, що є адаптацією шекспірівської трагедії „Ромео та Джульєтта“.

Слід згадати також Коула Портера, автора музикли Paris, який мав великий успіх. Він не був євреєм, проте зізнавався своїм колегам у тому, що йому дуже подобаються „єврейські мелодії“, тому він їх складав.

Отже, можна сміливо стверджувати, що історія бродвейського музичного мистецтва багато в чому пов'язана з американцями єврейської національності.

Марина Співіна.

Штетли Черкащини

(Продовження. Початок в №1 (277), 2 (278), 3(279), 4(281))

Ладижинка – село в Уманському районі Черкаської області. Відома з 1726 р. у складі Речі Посполитої. З 1793 р. – у складі Російської імперії. В 19 – поч. 20 ст. – село Уманського повіту Київської губернії, волосний центр.

У 1795 р. у Ладижинці проживало приблизно 400 євреїв, 1847 року – 754, 1897 р. – 1173 (31,5%), 1939 р. – 101 євреїв (2%).

На поч. 20 ст. у Ладижинці діяла синагога. Основні сфери діяльності єврейського населення – ремесла та торгівля; кілька заможних сімейств займалися орендою.

У 1912 р. працювало єврейське ощадно-позичкове товариство.

У 1914 р. євреям Ладижинки належали всі 8 лавок (4 бакалійні, 4 мануфактурні). Євреї Хаїм Шихман утримував аптеку.

12 травня 1918 р. у Ладижинці стався погром, влаштований бандою отамана Соколовського; єврейські будинки були розграбовані, 99 євреїв убито.

У вересні 1919 р. погром у Ладижинці вчинили частини Добровольчої армії.

Внаслідок міграції чисельність єврейського населення Ладижинки до 1939 р. скоротилася більш ніж у 10 разів.

У вересні 1941 р. у Ладижинці було вбито 5 євреїв.

Лебедін – заснований у 15 ст. З 1793 р. – у складі Російської імперії. В 19 – поч. 20 ст. – село, волосний центр Чигиринського повіту Київської губернії.

У 1816 р. у Лебедині проживало близько 280 євреїв (близько 10%), 1899 р. – 120 євреїв.

У 1816 р. євреям Лебедини належали 3 млини, 5 крамниць.

На початку 20 ст. було збудовано цукровий завод Олександрівського товариства – найбільшого в Російській імперії цукрового тресту, який заснував Ізраїль Бродський. Директором заводу був Юхим Бріскман.

У 1900 р. у Лебедині діяла синагога.

У 1913 р. євреям належали всі три аптеки, залізоскоб'яна, гасова, галантерейна, посудна лавки, всі 6 мануфактурних і 15 бакалійних лавок.

Єдиним лікарем у селі був євреї Генріх Гольдман.

У травні 1919 р. у Лебедині стався погром. Єврейські будинки, лавки, а також цукровий завод були розгромлені; 70 сімей у селі та 28 осіб на цукровому заводі було вбито.

На початку 1942 р. євреї Лебедини були депортовані до Шполи і в середині 1942 р. убиті разом із місцевими євреями.

Лукашівка – село в Уманському (до 2020 р. – Монастирищенському) районі Черкаської області. З 1793 – у складі Російської імперії. У 19 – поч. 20 ст. – містечко Липовецького повіту Київської губернії.

За ревізією 1847 р. „Лукашівське єврейське суспільство“ складалося з 506 осіб. За переписом 1897 р. в Лукашівці всього мешканців 4326, з них 1724 євреїв (39,8%).

У 1910 р. діяла талмуд-тора.

У 1913 р. головою міщанської управи був Хаскель Тульчинський, членом – Хаїм Пушканчик.

Євреям належали всі 29 крамниць і магазинів, обидва лісові склади. Євреї Гдаль Бейзер був єдиним скотопромисловцем Лукашівки. Рейних Кальницький утримував цегельню, Шулім Тепер – млин.

Лисянка – районний центр у Черкаській області. У 19 – на початку 20 ст. – містечко у Звенигородському повіті Київської губернії.

Євреї з'явилися у Лисянці у 17 столітті. 1702 р. гайдамаки вбили майже всіх євреїв Лисянки. Єврейське населення Лисянки сильно постраждало 1768 р. у період Коліївщини. Поховання на єврейському цвинтарі, датовані 1761 р., підтверджують існування євреїв у Лисянці у 18 столітті.

У 1847 р. в Лисянці проживало 1442 євреїв, у 1897 р. – 2845 (39,5%), у 1923 р. – 844 євреїв, у 1939 р. – 215 (5%).

До 1867 р. в Лисянці було три синагоги, а в 1890-х – єврейська богадільня. У 1890-х роках рабином був Мордко Тепличний, в 1895 помічником рабина був Мордко Вейтбурд. 1907 р. рабином у Лисянці був Мойше Вейзерман, а 1914 р. його посаду обійняв Мейер-Арон Беркович Прибиш.

1882 р. єврейська громада Лисянки подала прохання про відкриття в Лисянці єврейського початкового училища (гімназії). Селяни писали, що єврейська громада сплачує свічкові податки, але сама й фінансує училище у Звенигородці. Віддавати дітей вчитися було дуже незручно. Київська влада відмовила.

1900 р. Йосель Аронович звернувся до обласної ради з проханням дозволити відкрити приватне єврейське училище, але йому відмовили. До цього він досяг дозволу відкрити таке ж училище в Білій Церкві. Йосель почав неофіційно навчати дітей у будинку Шоломи Куржніра, але поліція дізналася про це та припинила заняття.

1909 р. в синагозі, яка знаходилася на місці колишньої книжкової крамниці, відкрилася єврейська Талмуд-Тора. За рахунок єврейської громади там навчалось 120 хлопчиків.

У Лисянці було дві синагоги.

За клопотанням міністра народної освіти імператор Микола II заборонив євреям вступ до державних училищ Лисянки та Корця Волинської губернії.

У 1900-1904 роках у Лисянці лікарем працював Яків Ісаакович Белінський. 1912 р. в містечку діяла єврейська кредитна кооперативна організація. На початку 20 ст. основним заняттям

єврейського населення Лисянки була торгівля.

Під час Громадянської війни у Лисянці відбувалися погроми. Ці погроми, а також голод та епідемії призвели до скорочення єврейського населення містечка. 5 липня 1918 р. під час погрому, організованого селянськими повстанцями, було вбито близько 40 і тяжко поранено 50 євреїв.

Пізніше погром у Лисянці здійснили загони Добровольчої армії.

Нижче наводиться уривок із спогадів Ігора Аксельрода „Многостраждальна Лисянка“, виданих у США:

„Незадоволені люди з довколишніх сіл увірвалися до містечка та влаштували різанину та погроми. Євреї ховалися у підвалах, але вижити вдалося небагато. Рабин Лисянки розповів про різанину та звіряче вбивство адвоката Ерліхмана. Німецькі війська увійшли до містечка, щоб навести лад. За рішенням німецького військового суду 40 винуватців погрому було розстріляно.

Коли рабин говорив на похороні Ерліхмана, навіть німецькі солдати та їхній комендант почали плакати. Однак наступного дня німці пішли, і різанина почалася знову. За цей період єврейське населення Лисянки скоротилося на 1000 осіб”.

У 1920-х роках місцева міква була зруйнована.

Звіт Джойнта про стан єврейської громади Лисянки в 1923 був опублікований в Joint Archive:

„До погромів загальне населення її становило 8890 сімей, з яких 1000 були євреями. Нині у ній налічується 7200 сімей, з яких 200 – єврейські. Численні погроми, що йшли один за одним, призвели до руйнування всіх єврейських будинків. З 400 будинків та 300 лавок, які були у Лисянці до погромів, тепер залишилося лише 175 будинків та 20 лавок.

Відбулися такі погроми: 1918 – очолювані місцевими селянами; 1919 – Тютюнник, Григор'єв, Попов, Школов та Денікін; 1920 – місцеві селяни, банди Махна та Товетковського; 1921 – різні банди.

В результаті цих погромів було вбито 134 особи, багато поранено та зґвалтовано. У Лисянці була районна лікарня на 15 ліжок. Однак ця лікарня перебуває під наглядом доктора Гатера, який не надавав медичної допомоги хворим євреям і взагалі надає допомогу лише тоді, коли платять золотом монетою. У Лисянці 100 ремісників та 10 робітників. Є промисловість: багато зайняті виготовленням мотузок з пеньки. Шкіряна промисловість розвинена примітивно. У Лисянці також є один паровий млин, дві маслобійні і одна крупорушка.

1925 року п'ять сімей переселенців із Лисянки організували на Херсонщині єврейський колгосп „Лисенківський”.

Нижче наведено спогади 90-річної мешканки Лисянки Марії Опанасівни Яблукової про єврейське життя у 1930-ті роки:

„Євреї у Лисянці до війни жили на вулицях Санаторної, Поштової, Горького. Ми ходили до школи разом із єврейськими дітьми і сиділи з ними за одними партами. Моїми однокласницями були Віра Каплун, Сося Шморгун, Фрейда Ройзенблід, Хейва Гольцман та Хайка. Каплун шив чоловічий одяг, Леся (забула її прізвище) шила жіночий одяг, Янкель торгував м'ясом, Кримчанські робили цукерки”.

24 липня Лисянку окупували фашисти.

Поліцейські намалювали жовті зірки на єврейських будинках. Для всіх жителів села, українців та євреїв було введено комендантську годину. Будь-хто, хто порушить цей наказ, буде розстріляний або повішений. Будь-якого українця, який впустиє євреїв у будинок, сховає їх чи їхні речі чи допоможе їм, буде розстріляно. Членів сім'ї, які не підкоряться цьому наказу, також буде розстріляно. Євреям не дозволялося залишати свої будинки, їх вистежували, принижували та грабували.

1 серпня 1941 р. німці оголосили, що всі євреї Лисянського району разом із документами та цінними речами будуть відправлені до Німеччини.

4 серпня 1941 року в Лисянці зібрали все єврейське населення і колоною відправили до Почапінського лісу. Їм сказали, що спочатку йдуть на станцію в Корсуні, а потім у якесь інше місце. Тих, хто не міг іти, везли підводами. Коли всіх євреїв вели вулицями, люди виходили і дивилися їм вслід. Особливо запам'яталася сім'я: молода жінка з немовлям на руках та її сива мати. Коли змучена колона проходила повз останні хати села, стара єврейка зрозуміла, куди їх ведуть. Побачивши групу жінок, вона стала благодіти поліцейського дозволити їй віддати дитину цим жінкам. Змучена старенька дістала з сумочки коштовності та віддала поліцейському. Він узяв їх і вдарив прикладом гвинтівки по спині.

Одна єврейка дорогою таємно залишила свою дитину в житі. Була неділя, українці прямували на ринок у Лисянку та почули плач дитини. Вони підібрали дитину. Його доля невідома.

Євреїв зупинили біля лісу, де раніше був літній табір для телят. Там був колодязь, з якого поїли худобу. Люди казали, що першою загинула сім'я з дитиною. Фашисти вихопили дитину з рук матері і кинули її в колодязь. У розпачі мати з криками кинулася за дитиною, стара єврейка – за дочкою та онуком.

Фашисти влаштували хапливу бійню. Вони виривали немовлят у матерів, розбивали їх об дерева, а потім кидали їх ще живі тіла в колодязь. Жінки плакали та сивіли. Старих, підлітків та жінок вели далі, до чеської могили біля саду Макара. Коли вони нарешті дісталися ями, фашисти наказали євреям залишити свої речі і роздягнутися. Євреїв згрупували на краю ями та розстріляли.

У Почапінському лісі було вбито 392 особи. Усі вони були із Лисянського району. Серед них були євреї, комуністи та

військовополонені.

Вся родина Петрушанських із Лисянки загинула під час війни. Дружину Естер Яківну та двох дітей кинули живими у колодязь у Почапінському лісі. Її чоловіка Йосифа мобілізували і він загинув на фронті.

Деякі місцеві ховали євреїв. Одна старенька, Мотря Лазаренчиха, сховала жінку та маленьку дівчинку, які вижили після масового розстрілу. Люди також пам'ятають одну жінку, яка ховала євреїв за золото. Всі інші рятували їх за душевною добротою.

Хая Гутник, голова єврейської громади Лисянки, згадувала про розправу над євреями у 1941 році: „Коли німці зігнали всіх євреїв до криниці, вони наказали зняти золоті прикраси. У цей час вони оточили євреїв вівчарками. Одна молода єврейка Фаїна Ляховецька тримала на руках маленьку дочку, а двоє старших синів трималися за її спідницю. Раптом солдат схопив маленьку дівчинку і кинув її до криниці. Люди почали кричати, але він підбіг до другої дитини. В цей момент мати з криком кинулася до офіцера і вдарила його так сильно, що вибила йому око. До неї підбігли кілька офіцерів, схопили дітей і живими кинули їх у колодязь. Потім вони почали кидати всіх, кого привезли, дорослих та маленьких дітей. Потім із машини вивели українську родину, батька, матір та дочку. У них на шії була табличка. На табличках було написано „Партизан”. Їх теж кинули у колодязь.

Хая Гутник розповіла таку історію про порятунок євреїв: „Коли німці вдруге зібрали всіх євреїв у лісі, під'їхав священик із возом. Німці почали скидати євреїв у колодязь. Раптом з юрби вибігла молода єврейка і кинулась до священика. Він, не вагаючись, зняв із себе рясю та накрив жінку. Офіцери цього не помітили і за деякий час пішли. Священик привів єврею до себе. Вдень вона ховалася у підвалі. Вночі вона могла вийти подихати свіжим повітрям. Так було доти, доки радянські війська не увійшли до села і не звільнили Лисянку 1944 р. Потім, у 1945 р., ця жінка на ім'я Маруся вийшла заміж за одного єврея із села Виноград. Його дружину та шістьох дітей убили фашисти. 1947 р. вона народила доньку Ніну. Маруся відвідувала священика щороку, коли він переїхав до Києва. Коли він помер, вона прийшла на його похорон”.

У Лисянському районі було вбито близько 500 євреїв із Винограду, Лисянки, Боярки та інших сіл, а також біженці із західних областей України.

Після війни в Лисянці проживало близько 20 єврейських родин. Серед них були Ольшанські, Холеппери, Спектори, Кримчанські, Броневецькі, Векслери, Гутники, Промислові, Кушніри, Богословські, Шапошники, Гончарові, Вишневські, Меєрські, Голубчики, Басівські, Гофмани. Вони займалися різними видами діяльності: утримували худобу, шили шапки, робили цукерки, також були перукарями.

Чисельність єврейського населення Лисянки різко скоротилася. Більшість перебралася у великі міста – Черкаси, Звенигородку, Вінницю, Київ, Умань.

У роки горбачовської перебудови єврейські сім'ї почали репатріюватися до Ізраїлю. В Ізраїль поїхала і родина Петра Ісааковича Векслера.

1998 р. в Лисянці проживало 25 євреїв. У 1990-х роках було організовано єврейську громаду. Її першим керівником була Хая Берківна Гутник (1936 – 2014). Наступним керівником була Олександра Голубчик.

Знамениті євреї з Лисянки.

Лео Бірінський (справжнє прізвище Готтесманн, 1884-1951) – драматург, сценарист і продюсер єврейського походження.

Дібрер Берн (1897, Лисянка – 1988, Уінтон, США) був інженером та істориком.

Рива Давидівна Бісновата (1919, Лисянка – 2004, США) – діяч кіно, звукорежисер.

(Продовження в наступному номері)

	Проект „ТУРБОТА ПОКОЛІНЬ – ХЭСЭД ДОРОТ” було створено та працює за підтримкою „Джойнт” (JDC) – провідною єврейською міжнародною гуманітарною організацією, яка понад 30-ти років допомагає нужденним євреям і розвиває єврейське життя у країнах колишнього Радянського Союзу. Детальну інформацію про JDC ви знайдете на сайті: www.JDC.org		Цдака ЧОБЄФ „Хесед-Дорот”.		Сайт ЧОБЄФ „Хесед-Дорот”.		Сторінка ЧОБЄФ „Хесед-Дорот” в мережі Фейсбук.
	Соціальні послуги для підопічних (жертв нацизму) ЧОБЄФ „Хесед-Дорот” надаються за підтримки гранту від „Конференції з матеріальних претензій єврейського населення до уряду Німеччини”.			Газета „Разом–Інейнем”. Засновник – Черкаський обласний благодійний єврейський фонд „Турбота покоління – Хесед Дорот”. Ідентифікатор медіа – R30-03581. Адреса редакції: 18010, Черкаси, вул. Богдана Хмельницького, 66. ☎ (0472)37-70-79, 54-41-48; 54-43-11. e-mail: inejnem20@gmail.com http://hshesed-dorot.ck.ua Надруковано в смт. Чорнобай. Наклад 800 прим. Розповсюджується безкоштовно. Підписний індекс 90781..			
Наші спонсори: Єврейська Федерація Великий МетроВест Нью-Джерсі та Міжнародна громадська організація Центр „Джойнт”.		Прохання поводитися з цим виданням акуратно – в ньому є слова Тори.					